

Slavko Sirišćević:

GODINA ZAŠTITE SPOMENIKA U ZNAKU NJIHOVE REVITALIZACIJE

Evropsko je vijeće proglasilo ovu godinu godinom zaštite spomenika. Ali se pod tom zaštitom ne shvaća samo golo očuvanje ili kako se stručno kaže konzerviranje starina od povijesnog i umjetničkog značaja. Odluka vijeća o tome ide dalje i sadrži u sebi težnju preokreta u tom radu. Ta se težnja za preokretom očituje u planiranoj namjeri vraćanja u život starih gradova. Taj se preokret u načinu očuvanja spomenika prošlosti i čitavih drevnih gradova naziva REVITALIZACIJOM.

Dakle, ne više samo zaštita vrijednih spomenika prošlosti pa i čitavih antičkih i srednjovjekovnih mjesta, već i njihovo ispunjavanje životom. Uvidjelo se da samo očuvanje više ne zadovoljava. Ne može se pretpostaviti da će javnost živjeti uporedo s prošlošću ako ta prošlost ne predstavlja do beživotni muzej ili groblje velikih razmjera. Građani treba sami da usvoje

življenje s prošlošću i da se tome prilagode, unoseći u ta stara zdanja suvremeni duh i suvremeni način života.

Spremnost ljudi da žive s prošlošću hvata sve više maha iako suvremeni način života obara tradicije i ometa saživljavanje modernizma s antičkom.

Split se može ponositi time da, zahvaljujući svojim brojnim avangardnim arheolozima, urbanistima i prijateljima svoje kulturne baštine, predstavlja žarište toga kulta saživljavanja antičkog i srednjovjekovnog grada s najnovijim dostignućima nastambe. Ujedno Split je, zahvaljujući toj šaćici marljivih pregalaca na polju oživljavanja i usavremenjivanja starih zdanja i čitavih gradskih predjela, izašao na glas po čitavom svijetu i služi kao živ primjer što se na tom polju može postići ozbiljnim proučavanjem i ostvarivanjem tih studija na poprištu revitalizacije starih spomenika i čitavih starih gradova.

Mladen Ivić,

RATIFIKACIJA MEĐUNARODNE KONVENCIJE O ZAŠTITI SVJETSKE KULTURNE I PRIRODNE BAŠTINE

Skupština SFRJ nedavno je Ukazom o proglašenju posebnim zakonom ratificirala Konvenciju o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine a koja je bila potpisana u Parizu 23. studenoga 1972. godine na izvornom arapskom, engleskom, španjolskom, francuskom i ruskom jeziku. Zakon o ratifikaciji

konvencije i države-članice SFRJ stupio je na snagu 16. studenog 1947. pa je stoga i interesantno u kraćim crtama posebno naglasiti neke temeljne pojedinosti iz teksta ove Konvencije.

Spomenuta Konvencija bila je sastavljena u Parizu a potpisana od predsjednika Generalne konferencije (na

njenom 17. zasjedanju) i generalnog direktora* OUN za prosvjetu, znanost i kulturu. Nakon toga su prijepisi bili upućeni svim državama članicama i Ujedinjenim narodima.

Iz završne klauzule Konvencije proizlazi da je njen vjerodostojni tekst bio podvrgnut ratifikaciji i prihvaćanju sa strane svih država — članica OUN za prosvjetu, znanost i kulturu, a prema odgovarajućim ustavnim postupcima pojedinih država potpisnica. Isprave o pristupu i ratifikaciji Konvencije predane su na čuvanje generalnom direktoru za prosvjetu, znanost i kulturu pri OUN.

Osnovni cilj i temelj pristupanju izradi ovog značajnog pravnog dokumenta, od međunarodnog i posebnog interesa za svaku zemlju — učesnicu, vidimo iz nekoliko uvodno unesenih konstatacija. Tako na pr. iz Konvencije proizlazi slijedeće:

— da kulturnoj i prirodnoj baštini sve više prijete uništenje, ne samo zbog klasičnih uzroka propadanja nego i zbog promjena u društvenom i ekonomskom životu, koje otežavaju nastalu situaciju unošenjem novih fenomena oštećenja i razaranja,

— da je oštećenje (ili nestanak) primjeraka kulturne i prirodne baštine ujedno i osiromašenje baštine svih naroda svijeta,

— da je zaštita te baštine nepotpuna zbog opsežnosti sredstava koja su za nju potrebna te zbog nedostajanja ekonomskih, znanstvenih i tehničkih sredstava u zemlji gdje se nalazi objekt koji treba zaštititi,

— da su neka dobra kulturne i prirodne baštine od iznimnog značenja i da ih stoga treba zaštititi kao dio baštine cijelog čovječanstva,

— da je s obzirom na opasnosti koje prijete cijela međunarodna zajednica dužna sudjelovati u zaštiti kulturne i prirodne baštine iznimne i univerzalne vrijednosti itd.

Konvencija posebnim odredbama definira što se ima smatrati »kulturnom baštinom« a što »prirodnom baštinom«, pa se utvrđuje da tu spadaju djela graditeljstva, monumentalna kiparska i slikarska djela, elementi ili strukture arheološkog karaktera, natpisi te skupine elemenata koji imaju iznimnu univerzalnu povijesnu, umjetničku ili znanstvenu vrijednost, dalje skupine izo-

liranih ili povezanih zgrada koje po svojoj arhitekturi predstavljaju iznimnu vrijednost, a konačno i znamenita djela ljudskih ruku i prirode, uključujući arheološka nalazišta s povijesnog, estetskog, etnološkog ili antropološkog gledišta.

Pod »prirodnom baštinom« podrazumijevaju se spomenici prirode (fizičkih ili bioloških formacija ili skupina) a imaju iznimnu (univerzalnu) vrijednost s estetskog ili znanstvenog gledišta, dalje geografske ili fiziografske formacije, zone ugroženih vrsta životinja iznimne vrijednosti sa znanstvenog i konzervatorskog gledišta te konačno znamenita mjesta prirode i prirodne zone ili prirodne ljepote s točke gledišta znanosti i konzerviranja.

Države članice među ostalim primaju na sebe i obvezu pronalaženja, zaštite, konzerviranja, popularizacije i prenošenja budućim generacijama kulturne i pridodne baštine koja se nalazi na njihovom teritoriju a ostale države članice dužne su pružiti pomoć ako to bude zatražila ona država na čijem se teritoriju nalaze dobra a vrijednosti kulturne i prirodne baštine utvrđene kao iznimne vrijednosti.

Konvencija predviđa i posebno radno tijelo sastavljeno od 15 država članica (potpisnica Konvencije) pod nazivom »Komitet za svjetsku baštinu« uzimajući u obzir pri izboru i zajamčeni princip zastupljenosti raznih regija i kultura svijeta a među predvidivim brojem od najmanje 40 država članica.

Države članice Komiteta imaju svoje predstavnike, i to stručne osobe, kvalificirane na polju kulturne ili prirodne baštine, s time da se radi konzultacija o pojedinim pitanjima mogu pozvati na sudjelovanje i javne i privatne organizacije pa i privatne osobe (stručnjaci iz pojedinih područja).

Dužnosti su država članica ove Konvencije da Komitetu pružaju podatke o inventariziranim dobrima kulturne i prirodne baštine sa svog teritorija, a Komitet će ustanoviti i voditi o tome posebnu evidenciju pa sve to i publicirati pod utvrđenim nazivom »Popis svjetske baštine«.

Jedna od važnijih dužnosti Komiteta je i to da na osnovu popisa svjetske baštine objavi i posebni popis dobara, zaštita kojih zahtijeva velike konzervatorske radove za koje je tražena pomoć prema uvjetima Konvencije. Sve ovo naravno na osnovu posebno utvrđene procedure i kriterija prema kojem će se neko dobro kulturne i prirodne

* Engl. struč. »UNESCO« — UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC and CULTURAL ORGANISATION

baštine upisivati u popis ili proučavati molbe za pružanje međunarodne pomoći zbog zaštite, konzerviranja, popularizacije ili rehabilitacije dobara po utvrđenom prioritetnom redu intervencija i pružanja pomoći.

Što se pak tiče sredstava i njihove upotrebe, Konvencijom se istovremeno i osniva posebni fond pod nazivom »Fond za svjetsku baštinu« čija sredstva se sastoje od obveznih i dobrovoljnih doprinosa država članica Konvencije, zatim priloga i darova ili zaklada što ih mogu priložiti druge države ili OUN za prosvjetu, znanost i kulturu

Ante Grimani

PLANINARI I SPOMENICI KULTURE

Planinari iz Splita i Sućurca kretanjem po bližoj okolini i planinama dnevno se susreću s povijesnim spomenicima iz stare i nove prošlosti.

Oni treba da poznaju, bar u kraćim potezima, te spomenike, treba da ih čuvaju, a po potrebi i prijave njihovo oštećivanje. To ne piše u planinarskim pravilnicima i to nisu primarni zadaci planinarstva, ali dobro odgojen planinar to treba da zna. Nalazimo zapisano da je predratno Planinarsko primorsko društvo »Dinara« popravilo crkvicu sv. Jure na vrhu istočnog Kozjaka, ali to je osamljen slučaj jer su planinari imali druge zadatke.

Danas ima planinara koji prolaze pokraj tih povijesnih spomenika a o njima ništa ne znaju. Takvo neznanje pobuđuje čuđenje planinara gostiju.

Ovdje ćemo kratko prikazati te spomenike, a potpuno ćemo izostaviti one u Splitu, Trogiru, Solinu, Klisu i Stobreču jer su ti pod okom onih koji se za njih brinu. Osvrnut ćemo se na one pokraj kojih planinari prolaze. To ipak ne znači da nije potrebno prijaviti narušavanje i onih u gradu.

Popnimo se na Marjan, na vrh Telegrin, pa zaokružimo pogledom unakolo, na pola kruga, prema kopnu. Sam vrh Marjana dobio je ime iskrivljenim izgovorom riječi *pelegrino* — hodočasnik; Marjan je bio posijan crkvicama pa se od jedne do druge hodočastilo (prema kronici Tome Arhida-

kao i ostale organizacione jedinice iz sustava OUN, te dalje od kamata na sredstva Fonda, a konačno i iz drugih izvora i oblika pomoći (npr. prihoda od raznih organizacionih manifestacija u korist Fonda i sl.)

Na koncu, ova Konvencija ostaje otvorena za pristupanje svim državama svijeta koje do sada nisu članice OUN za prosvjetu, znanost i kulturu, a koje će Generalna konferencija organizacije pozvati na priključenje, uz mogućnost i otkazivanja, što ne utječe na financijske obaveze države sve do dana dok njeno povlačenje ne stupi na snagu.

kona). Razlikujemo dva vrha Marjana, istočni je Telegrin a zapadni Šantine stine. Od tih crkvice ostale su: sv. Nikola, Betlehem, sv. Jere sa špiljom eremita, kula Karapić, hram Dijane, Kaštilac, sv. Stipan pod Borovima (ili »od Borova«).

Zaokružimo pogledom sa zapada prema istoku.

Na Čiovu je dominikanski gotički samostan sv. Križ. S druge strane otoka prema moru na strmoj litici je samostan Gospe od Prizidnice koju je sagradio Juraj Stoidražić. Blizu Okruka uz more pliva mali otočić Kraljevac, zadnje utočište Bele IV, koji se tu navodno sklonio pred progonom od Tatar. Na susjednom otočiću Eufemiji su ruševine koje se postepeno raznose.

Kaštelansko polje od zapada na istok je puno tih malih povijesnih spomenika — crkvice, ostataka posjeda i dvora hrvatskih narodnih vladara. To su Bihaći sa sv. Nofarom (Onofrije), Gospom Stomoricom, Sv. Mihovlom, Sv. Jurom od Putalja i drugima.

Na vrhu istočno od prijevoja Malačke je Sv. Ivan Biranj, koji je opasan ilirskim bedemima zaraslim u makiju.

Sv. Jure od Putalja iznad Kaštel-Sućurca poznat je po povelji kneza Trpimira kojom on »dariva srebro«, što je umjetnik fresaka u kliškoj crkvi prikazao kao »kalež«.

Iznad planinarskog doma »Putalj« na Kozjaku u hridi se razabire kozorogi